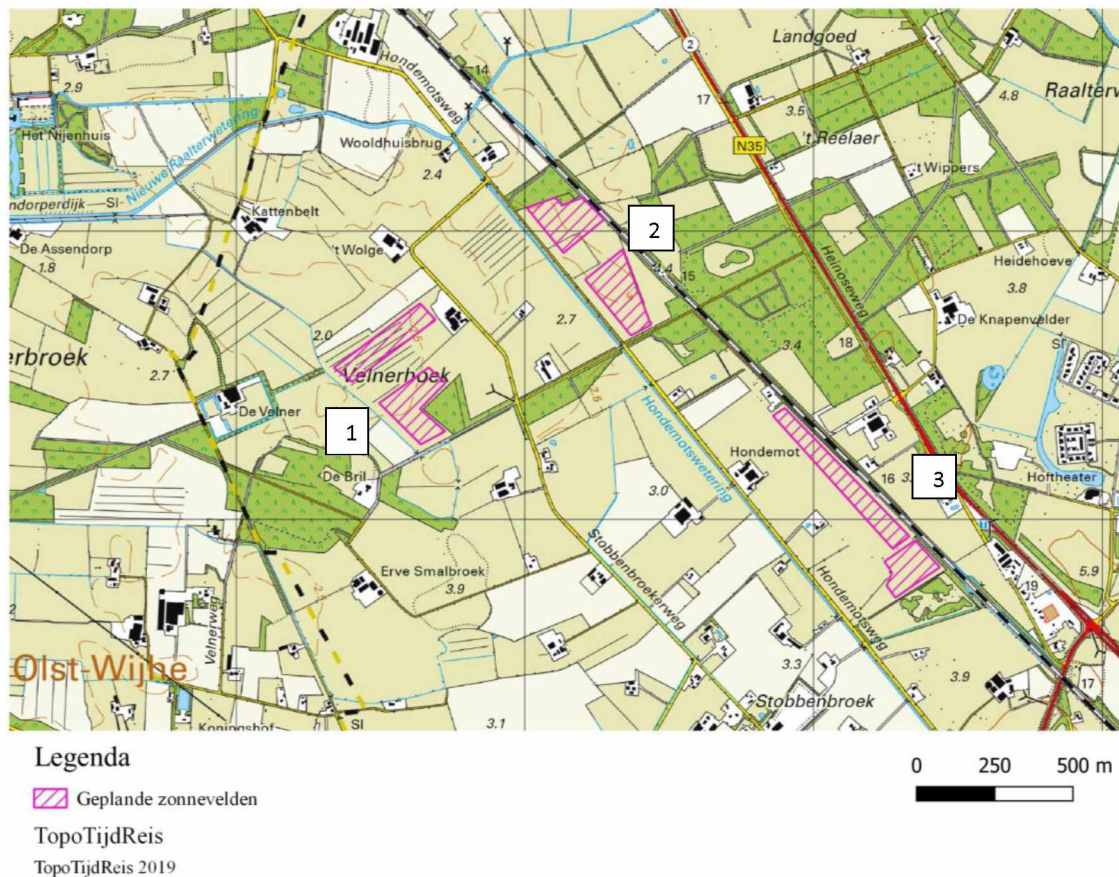

Verkenning landschapshistorie en cultuurhistorische achtergrond van het gebied rondom de geplande zonneparken Hondemotsweg en Stobbenbroekerweg

Overijssels Particulier Grondbezit (OPG).

Augustus 2023

(Op dit moment zijn de vormen geplande zonnevelden locaties enigszins veranderd ten opzichte van de hier ingetekende locaties op de kaart. Dit is echter niet van invloed op deze landschapshistorische analyse.)

Landschap en bewoning midden-Salland, marke Raalterwoold en buurschap Raan

Waar vroeger werd gedacht dat Midden-Salland een leeg gebied zonder bewoning vormde tot de late middeleeuwen, de afgelopen decennia is meer archeologisch bewijs gevonden dat bewoning in en rondom Raalte al teruggaat tot de prehistorie. In het Raalterwoold nabij de Hooge Broek zijn zelfs archeologische sporen gevonden van Neanderthalers. Sporen van bewoning in de ijzertijd en bronstijd vinden we in het gebied rondom Raalte Noord.

De mensen woonden voornamelijk op de hoge enken en dekzandruggen, alsmede langs de grenzen van moerassige gebieden. Het buurschap (Tije)Raan kenmerkt zich in de middeleeuwen door een grote wildernis met bewoning aan de grenzen (Die o.a. worden gevormd door de Velner en het

Reelaer).¹

Het landschap van midden-Salland was dynamisch en is in de loop van de eeuwen vaak aangepast door menselijk ingrijpen en bewoning.

Het natuurlijke reliëf in dit gebied was een afwisseling van dalvormige dekzandlaagten (soms met voedselrijk veen) en jonge dekzandvlakten. De ontginning van jonge dekzandgebieden vond voornamelijk plaats vanaf de 12e en 13e eeuw. De dekzandlaagten vormden moerassige gebieden, die pas later door verbetering van de ontginningstechnieken in cultuur konden worden gebracht. Het midden van Raalterwoold was tot de twaalfde eeuw een uitgestrekt onbewoond gebied, maar hierna werd dit geleidelijk aan gekoloniseerd. In de 16e eeuw werden weteringen als de Hondemotswetering (parallel aan locaties 2 en 3) en de Wooldvloedgraven aangelegd die de ontwatering verbeterden.

Het moerassige gebied zien we ook terug op de kaart [redacted] uit de 17e eeuw (Kaart 2) Het gebied tussen "t Reeler", "den Vellener" en "Nienhuys" staat grotendeels ingetekend als een moerassige-of veenlaagte, behalve direct om de Vellner heen.

Kaart 2.² De locatie van het onderzoeksgebied is omcirkeld.

Veel historische buurschappen rondom Raalte zijn in de laatste decennia bebouwd met nieuwbouw. Het hoevelandschap van het Buurschap Raan is een waardevolle locatie om te behouden, zeker rondom de landgoederen, die belangrijke cultuurhistorische elementen bevatten die het landschap

¹ [redacted] & [redacted] (2010). *Mens en land in het hart van Salland. Landschaps- en bewoningsgeschiedenis van het kerspel Raalte*. Uitgeverij Matrijs.

² Kaart van Overijssel, anoniem, 1640 - 1652 - Rijksmuseum. (z.d.). Rijksmuseum.

historische diepgang geeft.

De landgoederen

Het onderzoeksgebied wordt ingesloten door vier historische landgoederen en buitenplaatsen: De Velner, het Rozendael, [REDACTED] en het Reelaer.

Het gebied direct om de Velner is waarschijnlijk gesticht in de grote ontginningsgolf in de 12e en 13e eeuw. De Velnerallee, de hoogopgaande bomen en geometrische landschapsstructuren zijn elementen die nog duidelijk verwijzen naar de invloed die de Velner heeft gehad op dit omliggende landschap.³

Landgoed de Velner heeft een lange (bewoners)geschiedenis die teruggaat tot de 14e eeuw, en in de late middeleeuwen en vroegmoderne tijd werd het als havezate erkent. In 1748 wordt door de eigenaar [REDACTED] grote landschappelijke ingrepen gedaan in de omgeving van het landgoed. Hij legt singels aan, laat grond opwerpen en bomen aanplanten. In 1838 werd het landgoed, dat op dat moment 35 bunders (iets meer dan een hectare) telde, te koop gezet.

Ook de historie [REDACTED] gaat terug naar de 14e eeuw, ook een havezate. In 1837 werd bij het overlijden van [REDACTED] het landgoed, dat toen 335 ha groot was en 17 boerderijen omvatte geveild, maar het goed wel bij elkaar bleef. In 1934 wordt het landgoed wederom verkocht, mogelijk zijn op dit moment landerijen afgesplitst van het landgoed.⁴

Landgoedbiotoop

De landgoederen mogen dan tegenwoordig begrensd zijn buiten de locaties van de geplande zonnevelden om, maar historisch gezien vallen deze locaties binnen de zogenaamde “landgoedbiotopen”:

Landgoederen en buitenplaatsen hebben in het verleden vaak een grote invloed gehad op het buitengebied, en de landerijen om de kern zijn vaak in handen geweest van- of sterk beïnvloedt door de landgoederen. Het is daarom van belang om een breder gebied rondom de huidige grenzen van een landgoed in bescherming te nemen tegen ontwikkelingen die niet direct passen in de oorspronkelijke functie van het landgoed in het landschap. Denk hierbij aan zichtlijnen, lanen, kleinschalige agricultuur etc. Tegelijkertijd is ontwikkeling hierbij ook mogelijk, zolang het bij het originele gedachtegoed van het landgoed past. Landgoederen zijn dynamische plekken en dit kan doorgezet worden met passende initiatieven.

Landschapselementen als houtwallen en houtsingels, hier en daar relictten van wilgenrijen laten ons zien dat dit gebied onderdeel was van een ouder buitenplaatsenlandschap. Niet al deze elementen zijn nog zichtbaar, voornamelijk tussen percelen zijn bomen verwijderd, maar het blijft nog steeds een kleinschalig coulisselandschap met lanen.

Het zuidwestelijke geplande zonneveld ligt direct in de zichtas van de laan van de Velner. Deze laan is nu nog steeds zichtbaar in het landschap, en al op de kaart van 1787 te zien.

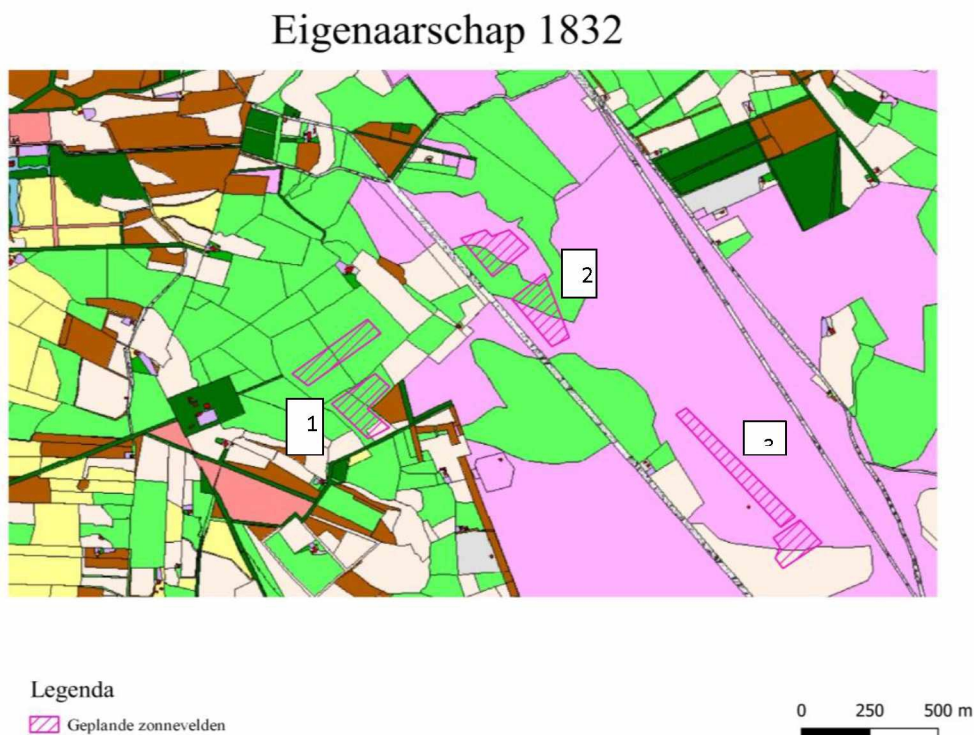
³ Spek, T., [REDACTED] & [REDACTED] (2010). *Mens en land in het hart van Salland. Landschaps- en bewoningsgeschiedenis van het kerspel Raalte*. Uitgeverij Matrijs.

⁴ [REDACTED] & Mensema, A. J. (1983). *De havezaten in Salland en hun bewoners*. Canaletto.

Ontginning

Kaart 2 geeft de functie en het eigendom weer in 1832 van de locaties waar de geplande zonnevelden gesitueerd zijn. De roze eenheden zijn heidevelden, groene eenheden weiland.⁵

Vanaf 1837 is bij de markeverdelingen dit gebied langzaam tot ontginning overgegaan,⁶ zoals we ook zien op de latere kaartbeelden.

Kaart 2

⁵ *Het Raalterwoold*. (1165). Canon van Nederland.

<https://www.canonvannederland.nl/nl/overijssel/salland/raalte/raalterwoold->

⁶ *De markeverdelingen*. (1834). Canon van Nederland.

<https://www.canonvannederland.nl/nl/overijssel/salland/raalte/de-markeverdelingen->

De locaties van de geplande zonnevelden ten noordoosten van de Hondemotsweg (vlak aan de spoorweg) behoren in deze periode toe aan de Marke Raalterwoold en worden waarschijnlijk gemeenschappelijk gebruikt als schaapsweiden. Deze gebieden zijn dus nog niet ontgonnen tot volwaardige bouwgrond. Dit maakt dat deze locaties behoren tot relatief jong ontginningsgebied.

De gebieden ten zuidwesten van de Hondemotsweg kennen een ander verhaal.

De noordwestelijke locatie bevindt zich op twee weidegronden die toebehoorden tot [redacted] en de locatie ten zuiden hiervan op twee percelen, één van [redacted] en een van [redacted] is ook de naam die we tegenkomen als eigenaar van de Velner rond 1800.⁸ Dit perceel is dus onderdeel geweest van landgoed de Velner.

Bentinck tot Nijenhuis was op dat moment de bewoner [redacted] De drie percelen behoorden dus tot [redacted] evenals veel percelen in de omgeving.

Waarschijnlijk zijn veel percelen pas bij een grote veiling in 1934 gescheiden van het landgoed, toen grote delen van de landerijen, boerderijen en bossen werden verkocht.

Het perceel van boerderij het Wolge dat naast locatie 1 ligt is in 1844 in ieder geval in particuliere handen, doordat het door de [redacted] verkocht wordt aan [redacted] (berg). Hierbij hoort dan ook perceel 446 en 447, waar locatie 1 op geprojecteerd is.⁹

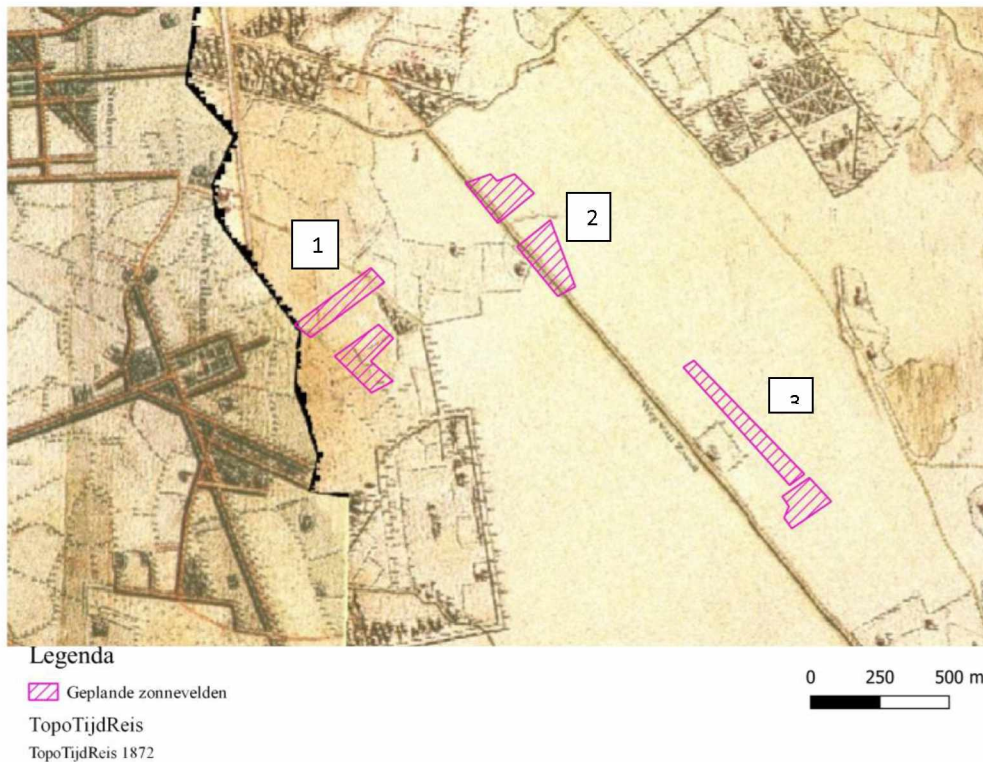
Op de Hottinger kaart van 1787 (*kaart 3*) zijn deze percelen ook al ingetekend. Dit betekent dus dat deze locaties al tot een ouder ontginningslandschap behoren, mogelijk zelfs al in cultuur genomen in de late middeleeuwen.

⁷ Overijssel | HISGIS. (z.d.). <https://hisgis.nl/projecten/overijssel/>

⁸ Wyck, H. W. M., & [redacted] (1983). Overijsselse buitenplaatsen. *Historische buitenplaatsen van Nederland* ([dl. 1b]).

⁹ [redacted] Schoot Uiterkamp-Groote Schaarsberg, J.A.J. (1991). Het geslacht Groote Schaarsberg.

Locaties Hottinger kaart 1787

Kaart 3

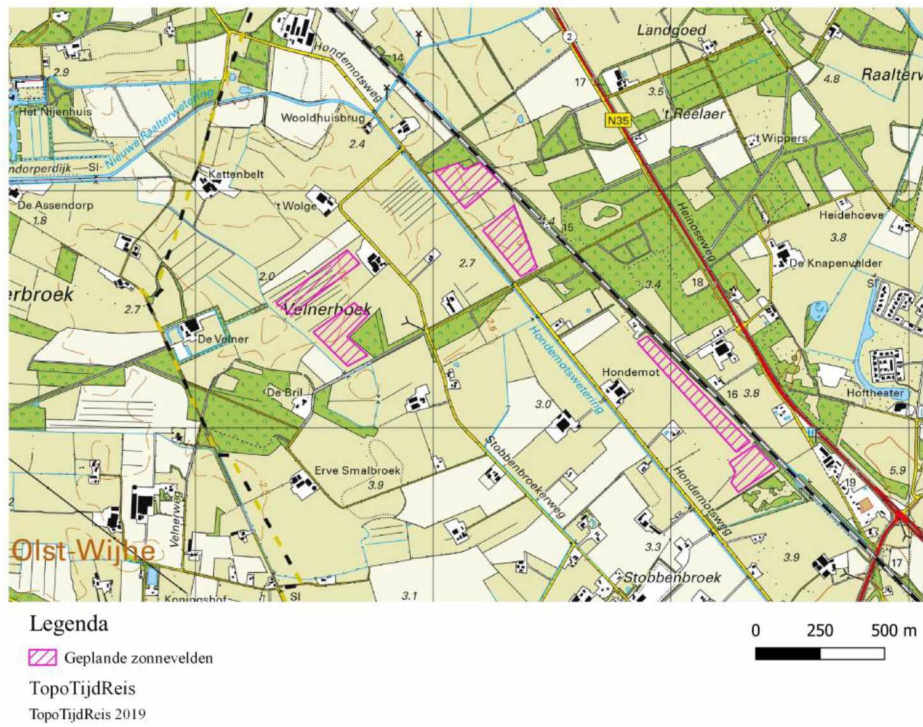
Verkaveling

Hoewel de huidige verkaveling van het gebied nog relatief kleinschalig is, heeft er tijdens de 20e eeuw wel enige schaalvergroting in de kavels plaatsgevonden. Voornamelijk de gebieden tussen de Hondemotsweg en de spoorlijn zijn samengevoegd en (waarschijnlijk) ruilverkaveld.

Ook de percelen aan de zuidwestkant zijn in de 20e eeuw enigszins onderhevig geweest aan samentrekking.

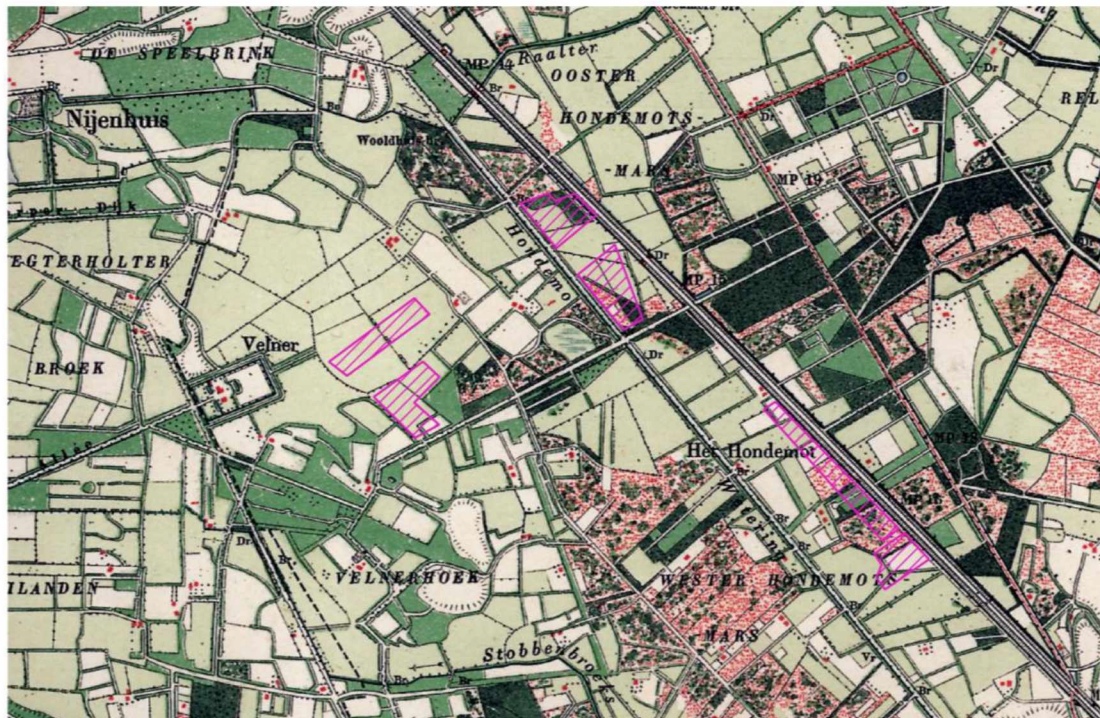
Kaart 4 t/m 8 laten de ontwikkeling van de verkaveling goed zien in vergelijking met de huidige situatie.

Verkaveling Hondemot 2019 (huidige situatie)

Kaart 4.

Verkaveling Hondemot 1893

Legenda

 Geplande zonnevelden

TopoTijdReis

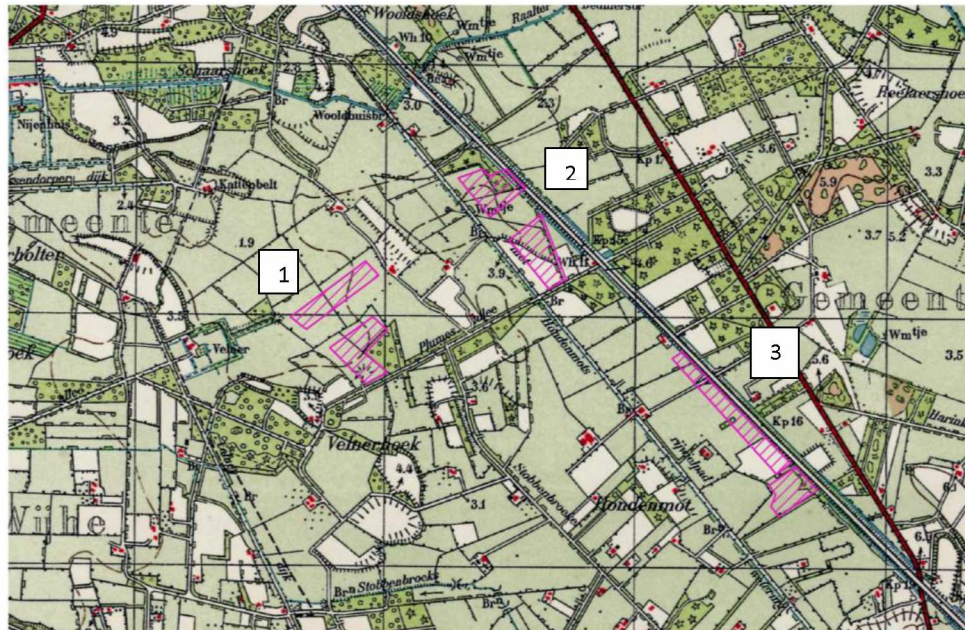
TopoTijdReis 1893

0 250 500 m

Kaart 5.

Verkaveling Hondemot 1935

Legenda

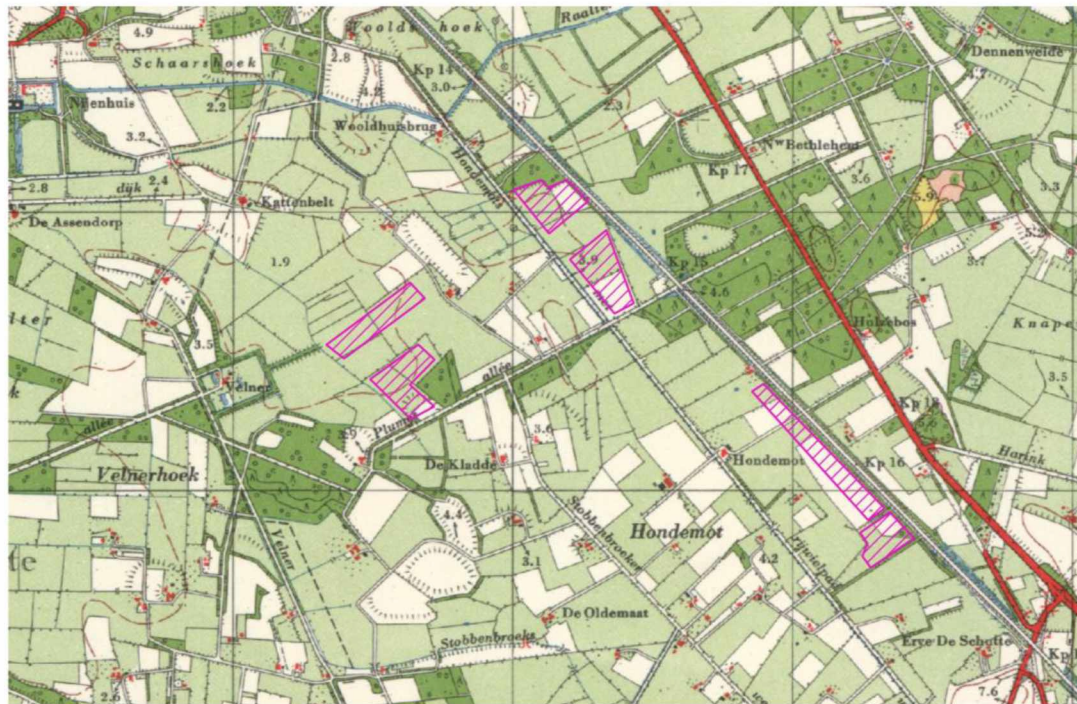
 Geplande zonnevelden

TopoTijdReis

TopoTijdReis 1935

Kaart 6.

Verkaveling Hondemot 1963

Legenda

Geplande zonnevelden

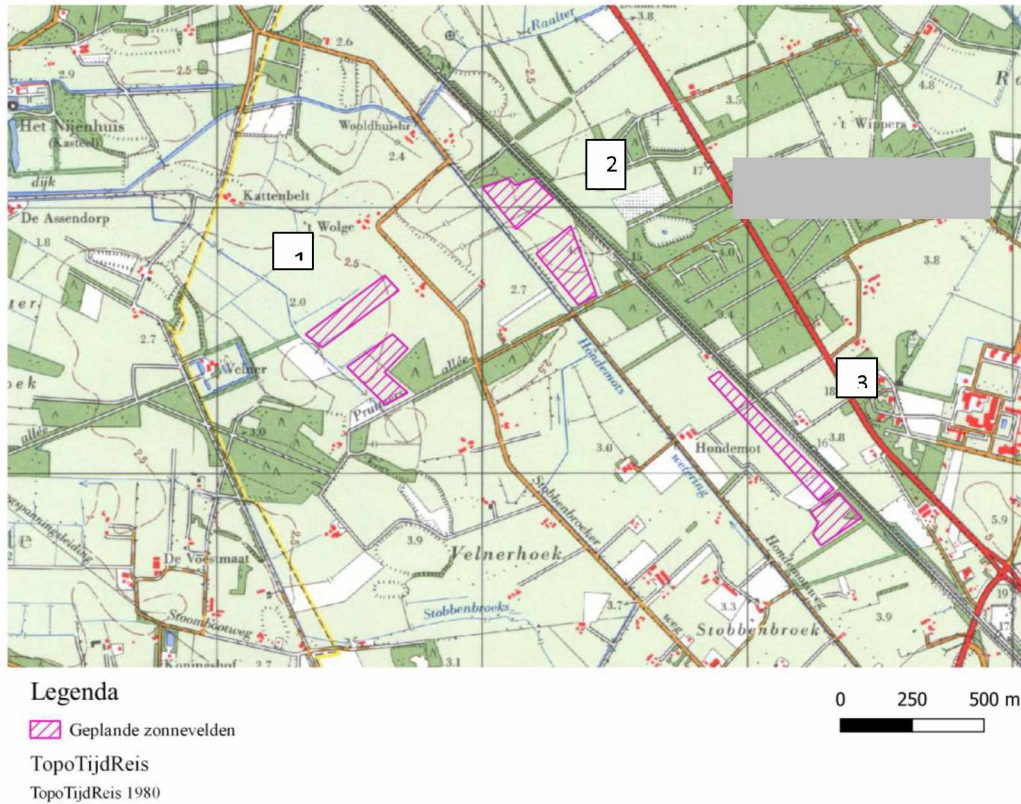
TopoTijdReis 1963

0 250 500 m

Kaart 7.

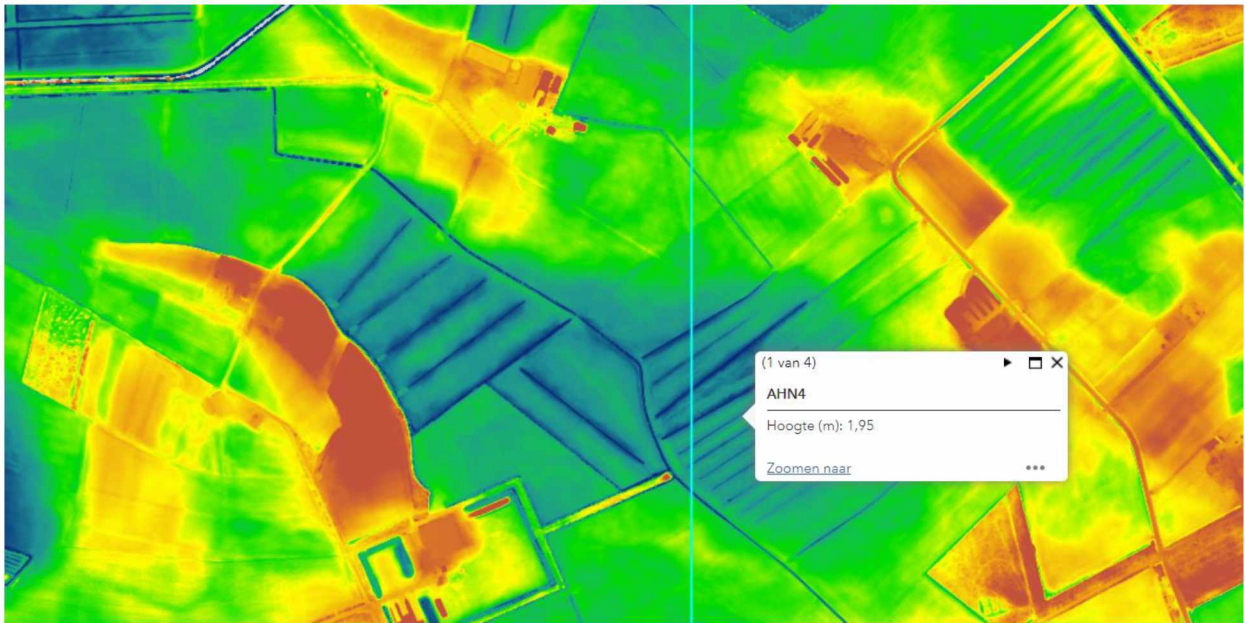
Verkaveling Hondemot 1980

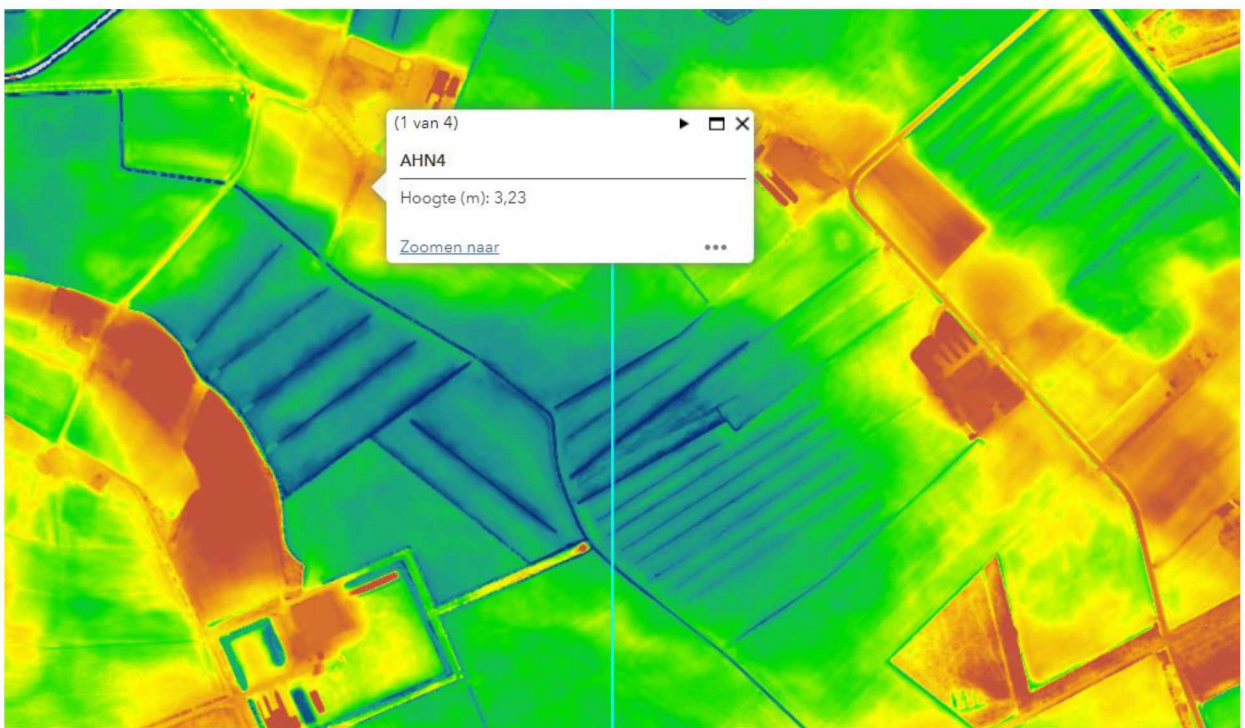
Kaart 8.

Hoogteverschillen

In het onderzoeksgebied zijn een aantal hoogteverschillen te bekenen. Zo ligt locatie 1 van de zonnevelden in een relatief laag gedeelte in het landschap (kaart 9) op ongeveer 2 m hoogte, terwijl omliggende essen zich tussen de 3 en 4 meter bevinden. (Kaart 10 en 11)

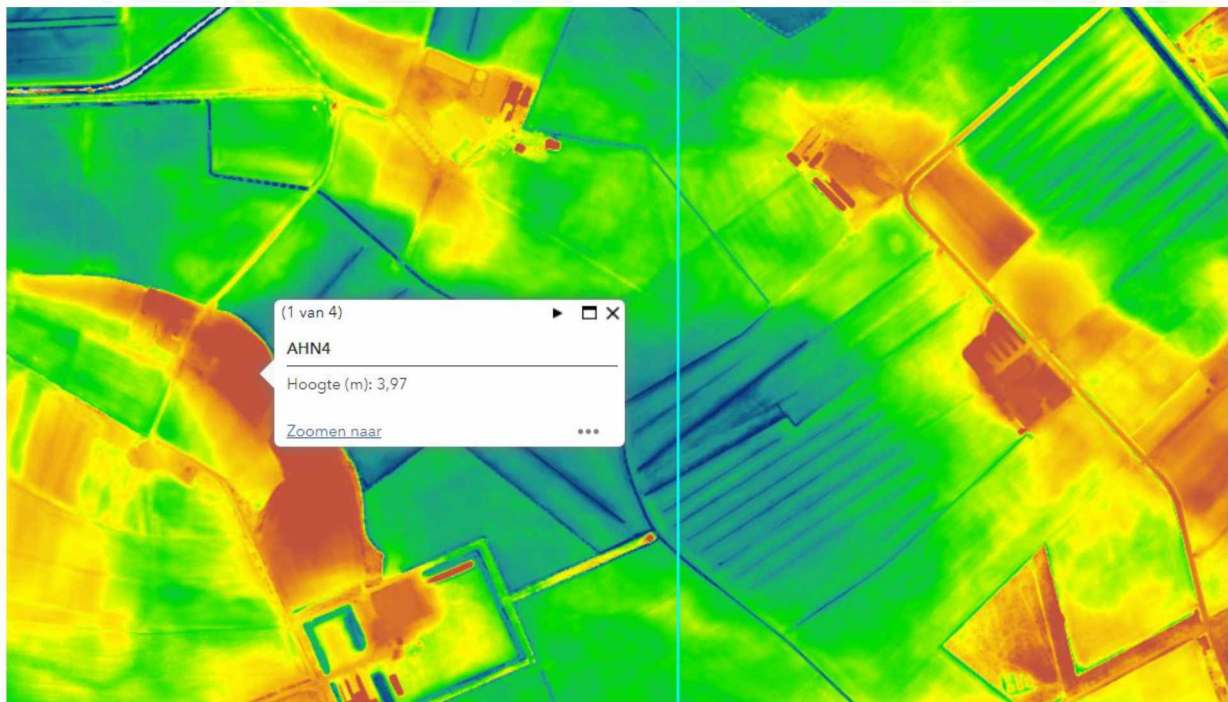
Kaart 9.¹⁰

Kaart 10.¹¹

¹⁰ ArcGIS Web Application. (z.d.). <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>

¹¹ ArcGIS Web Application. (z.d.). <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>

Kaart 11.¹²

¹² ArcGIS Web Application. (z.d.). <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>